

У време када су пре тачно 75 година представници 50 држава потписали уговор о оснивању УН, они су били под непосредним утиском страха Другог светског рата. Данас се њихови идеали суочавају с огромним изазовима.

Порука председника САД у септембру прошле године у Уједињеним нацијама била је јасна: „Будућност не припада глобалистима, већ патриотама“, рекао је Доналд Трамп и додао: „Мудри лидери стављају добробит сопствене државе и сопственог народа на прво место“.

Предлози за међународне пројекте за осигурање мира? О томе амерички председник није рекао ни речи.

Прво САД, па онда УН

Такво неушминкано формулисање његове политике „Америца фирст“ још једном је јасно показало: Трампови приоритети немају много везе с идеалима УН. Један од његових

твитова најавио је то још у децембру 2016.

Непосредно пре преузимања дужности, он је Уједињене нације описао као „клуб у којем се људи окупљају, разговарају и уживају“.

Досадашњи резултат тог поремећеног односа је следећи: САД су иступиле из глобалног климатског споразума, отказале су учешће у Миграционом пакту УН, смањиле свој финансијски допринос мировним мисијама, иступиле из УНЕСЦО, као и из Савета УН за људска права. Недавно је Трамп изнео увреде и на рачун Светске здравствене организације карактеришући је као неспособну.

Универзални значај УН

При том је међународна сарадња била основни циљ Уједињених нација. Радило се о превладавању националних егоизама у корист светског мира. Предуслов за то био је уговор универзалног значаја – Повеља УН.

Када су пре тачно 75 година представници 50 земаља у Сан Франциску потписали Уговор о оснивању УН, били су под великим и непосредним утиском два светска рата. У првој и најважнијој преамбули Повеље стога се каже: „Ми, народи Уједињених нација, решени смо да спасемо будућа покољења ужаса рата који је два пута у току нашег живота нанео човечанству неописиве патње...“

Као даљи циљеви наведени су поштовање људских права и основних слобода, без обзира на „расу, пол, језик или религију“. Повеља описује задатке и надлежности Уједињених нација.

Победничке силе у Другом светском рату – САД, Велика Британија и Совјетски Савез – преговарале су о првим концептуалним темељима Повеље. Касније су им се прикључиле Кина и Француска. Тих пет држава добило је стално место у најмоћнијем телу УН, Савету безбедности. Повеља је ступила на снагу 24. октобра 1945. и стари сан човечанства о миру у свету коначно је требало да постане стварност.

Застареле структуре у Савету безбедности

Али пут је трновит. Непрестано се критикује недовољна ефикасност и превелика бирократизованост светске организације. А ту су настојања појединих држава да УН инструментализују за своје потребе. Као одбрана од тих критика могле би се навести речи другог генералног секретара, Швеђанина Дага Хамаршелда: „УН нису створене за то да човечанство одведу у небо, већ да га спасу од пакла.“

Трампови деструктивни и унилатерални маневри нису једини испит издржљивости за заједницу народа. За неке проблеме је она сама крива.

„Трамп много тога није урадио што је требало. У то спада конструктивно учешће у раду Савета безбедности. Али за то није крив само он, већ и застарели систем Савета безбедности“, каже за ДВ бивши немачки амбасадор при УН Гунтер Плојгер (2002-2006). Према његовом мишљењу, најмоћније тело УН не представља данашњи свет, већ онај из 1945.

Структура омогућава да пет светских сила с правом вета – САД, Русија, Кина, Велика Британија и Француска – могу да спрече било какву одлуку једним јединим НЕ. „А оне то чак и не морају да образложе“, каже Плојгер.

Досадашњи покушаје реформи – које пре свих траже Индија, Бразил, Јапан и Немачка – сталне чланице Савета безбедности су зауставиле.

Плави шлемови нису спречили масакр у Руанди и Сребреници

Поред окоштаних структура, ту су и извештаји о сексуалним нападима хуманитараца УН и плавих шлемова. Или то да земље „у којима се уопште не поштују људска права не само да су примљене у Савет за људска права, већ повремено и председавају њиме“, примећује бивши немачки амбасадор при УН.

Углед организације која данас броји 193 земље-чланице пре свега је нарушен неуспесима током неких мировних мисија. Откако су плави шлемови напустили Руанду 1994. уместо да спрече геноцид над Тутсима и од када се сазнало да су војници УН дозволили масакр цивила у Сребреници 1995, међународна јавност са много већим критикама гледа на мировне операције УН.

Моћ глобалног поретка у глобализованом свету

Ипак, међународна заједница држава и даље је неопходна регулаторна снагу у све глобализованијем свету. Тешко да се нека већа криза може решити без ангажмана неке од бројних специјализованих организација УН – „ било да је то организација за помоћ деци, избеглицама и многе друге специфичне организације од њих 156 – увек је потребно неколико десетина њих да би се решио неки војни сукоб и да би се дошло до мира“, каже Плојгер.

Уједињене нације су ипак постигле неке важне циљеве из свог оснивачког уговора. Тако је 10. децембра 1948. Повеља допуњена Универзалном декларацијом о људским правима. По први пут су све државе усвојиле основна људска права која подједнако важе за све људе. Иако та декларација за државе-чланице није обавезујућа, она ипак представља прекретницу у историји поштовања људских права.

Немачка као нестална чланица преузима председавање Савету безбедности у јулу – само неколико дана након 75. годишњице потписивања Повеље УН.

(Дојче веле)